

Ressenyes

7. Maria del Camí Dols Martorell, *TREBALLAR LA TERRA PER PAGAR A DÉU. EL DELME I L'ESPECIALITZACIÓ AGRÀRIA DE MALLORCA AL S. XV.* Palma: Illa, 2022, 127 pp.

Juan María González de la Rosa

UIB-UNED

Amb aquest títol tan cridaner i metafòric, però a la vegada tan real, l'autora expressa i analitza, millor, impossible, dos dels conceptes clau del final de l'edat mitjana: el delme i l'especialització agrària. Aquesta obra suposa una de les aportacions més recents de l'aplicació d'aquests dos conceptes rellevants a l'illa de Mallorca entre el 1400 i el 1420. La Mallorca del segle XV tenia problemes d'abastiment de tota la població, ja que les produccions agrícoles eren escasses i insuficients per a tothom. L'agricultura de subsistència era el denominador comú, juntament amb la precarietat dels instruments de conreu, les crisis continuades, l'escassetat dels aliments, les malalties i les inclemències meteorològiques constants. Segons l'autora, una de les solucions principals era acudir a la importació de cereals.

El delme va ser un dels impostos més importants, mitjançant el qual l'Església s'enriquia a costa dels treballadors que el pagaven. L'autora analitza els cinc elements principals que sustentaven aquests ingressos i engreixaven el poder eclesiàstic, a les comarques diferenciades per antonomàsia: el bestiar d'una banda, i els quatre aliments clau de l'altra: l'oli, el vi, les verdures i els cereals. Tot i això, l'Església no mostrava gens de clemència amb els impostos i seguia cobrant-los a la població a costa de la mà d'obra dels autèntics protagonistes laborals d'aquesta època: els camperols.

A la introducció, l'autora ens explica la importància d'entendre molt bé els conceptes d'*agricultura* i *delme*, per poder comprendre l'estructura econòmica del regne de Mallorca durant el final de l'edat mitjana. A més, ens remarca el vertader propòsit d'aquesta investigació: demostrar la importància dels delmes en el conjunt de les finances catedralícies.

En segon lloc, l'autora elabora un estat de la qüestió on destaca el gran interès suscitat en l'estudi dels capítols de les catedrals espanyoles al llarg de la història, i destaca una bona quantitat de treballs científics amb una gran interdisciplinarietat. Pel que fa al cas de Mallorca, l'autora ha analitzat les fonts primàries custodiades a l'Arxiu Capítular de Mallorca, en la

Tots els continguts de l'edició electrònica es distribueixen sota una llicència d'ús i distribució "Creative Commons Atribució-No Comercial 4.0 Internacional".

sèrie documental de la mensa capitular. Al segon capítol, ens parla dels orígens del delme al regne de Mallorca, en el context de la conquesta cristiana i la introducció del sistema feudal.

Cal tenir en compte, seguidament, l'explicació que ens fa sobre els delmes del capítol de la Seu de Mallorca. Al llarg de l'edat mitjana, al regne de Mallorca i tots els altres regnes peninsulars, els estaments privilegiats es varen beneficiar de l'arrendament de les provisions per guanyar doblers, molts de doblers.

Posteriorment, l'autora comença a analitzar, un per un, els diferents elements que aporten una quantitat de delme més elevada. El primer és el de l'hortalissa. Era el més petit quant als ingressos, i no superava les quotes de 95 lliures. El cultiu tenia una gran importància a la ciutat de Mallorca, però era inferior a la resta de comarques. Quant al delme del bestiar, destacaven les comarques de Llevant i Migjorn de l'illa. Sobretot, la producció de ramat oví, tant per a carn com per obtenir-ne llana, i la importància de la qualitat de l'ovella mallorquina i el comerç de la llana, que desenvolupaven una indústria tèxtil mallorquina autèntica i destacable. Pel que fa als ingressos, manté un comportament lineal de 392 lliures i 10 sous, encara que arriba fins a les 500 lliures en el millor dels casos. Pel que fa al delme de l'oli, únicament va afectar les comarques de la Serra de Tramuntana, el Raiguer i les ciutats, condicionat, a més, pel cicle vital de les oliveres, i va protagonitzar un sistema d'augment i davallades molt irregular i inestable. Les seves recaptacions pateixen repunts: arriben a ser molt positives, fins a les 800 lliures, o pràcticament nul·les, amb quotes que no superaven les 100 lliures. Quant al delme del vi, va ser molt més estable, i el vi fou un dels productes més preuats al regne de Mallorca. El delme del vi era molt més important per als canonges que els tres ja esmentats, i requeia sobre l'onzena part de la collita, un nombre més alt que per als productes anteriors. Les recaptacions anuals se solien moure entre les 500 i 800 lliures, llevat d'alguna excepció, amb 1.717 lliures, 11 sous i 8 diners. Cal esmentar també aquí el cas dels llegums, en què les faves destacaven amb 18 sous per quartera. El comportament del blat, pel que fa a guanys, fou extraordinari: no baixaven de 1.000 lliures anuals; fins i tot es va arribar a 3.135 lliures, 18 sous i 10 diners. Tot i això, cal dir que el blat destacava perquè tenia un comportament molt oscil·lant. Finalment, el delme del blat va ser molt estable, el més estable, juntament amb el vi. El tribut es feia efectiu en dues opcions diferents: doblers o espècie, i els doblers eren l'opció més interessant i positiva per al capítol. L'import de la quartera va arribar a estar entre 20 i 22 sous, i l'ordi va ser el cereal més assequible.

Com a conclusió, malgrat els moments difícils de crisi i context desfavorable en moltes èpoques d'aquest segle a Mallorca, el desenvolupa-

ment econòmic agrari seguia més viu que mai. Els canonges continuaven rebent grans quantitats de doblers i no perdien mai el poder adquisitiu, que oscil·lava entre 3.000 i 5.000 lliures. Amb aquests ingressos, l'Església podia seguir mantenint tot el culte establert i el consum necessari. A més, en tenia de sobra per a les moltes obligacions que tenia com a representant d'un dels estaments privilegiats principals i per mantenir els alts càrrecs eclesiàstics.

En definitiva, el llibre contribueix a actualitzar i incrementar les dades existents sobre el delme i l'especialització agrària de Mallorca durant el segle XV. La riquesa de fonts primàries d'arxiu, així com les fonts secundàries fruit dels treballs excel·lents que s'han elaborat sobre el tema, ha contribuït a posar damunt la taula un dels temes clau per entendre el funcionament agrari de la Mallorca del final de l'edat mitjana. Un cop analitzats els elements que aportaven un delme, les seves característiques, quantitats i zones d'expansió, el lector automàticament pensa en l'enriquiment massiu dels estaments eclesiàstics, en detriment dels estaments no privilegiats que treballaven al camp, que eren, no cal oblidar-ho, el 90 per cent de la població del regne de Mallorca i de tot Europa occidental.